

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ

У статті розглядаються проблеми синергетичного, акмеологічного та аксіологічного підходів до формування позитивного іміджу навчального закладу.

Сьогодні людство стоїть на порозі інформаційної цивілізації, де наукова інформація змінюється фактично щороку. Це означає, що людина й суспільство щорічно мають справу з новими знаннями й виробничими технологіями, інструментами й матеріалами, новими вимогами до якості виробничої діяльності, новими засобами передачі інформації, зрештою, з новим соціальним і культурним середовищем, у якому розгортається суспільна й індивідуальна діяльність.

У Національній доктрині розвитку освіти України серед пріоритетів державної політики визначено розробку та здійснення освітніх інновацій, що якісно змінюють мету, зміст, структуру, форми, методи, засоби й технології навчання, виховання та управління.

Вивченню проблеми впровадження інновацій приділяли увагу вітчизняні та зарубіжні науковці: К. Ангеловські, І. Богданова, Л. Буркова, Л. Даниленко, І. Дичківська, О. Козлова, Л. Машкіна, Л. Момот, В. Паламарчук, І. Підласий, О. Попова, Н. Юсуфбекова та інші.

Нововведення, або інновації – це процес здійснення ціле-спрямованих змін, спрямованих на перетворення яких-небудь компонентів у структурі або функціонуванні організації [3, с. 39]. Так, Л. Даниленко зазначає, що «...інновація в освіті є не лише кінцевим продуктом застосування новизни у навчально-виховному й управлінському процесах з метою зміни (якісного покращання) суб'єкта та об'єктів управління й отримання економічного, соціального, науково-технічного, екологічного та іншого ефекту, а й процедурою їхнього постійного оновлення» [2, с. 30–31].

У сучасних вітчизняних дослідженнях існують різні підходи щодо класифікації інновацій, зокрема Л. Даниленко виокремлює:

- а) психолого-педагогічні інновації: нововведення у навчальному, виховному та управлінському процесах;
- б) науково-виробничі: комп'ютеризація; телекомунікація; матеріально-технічне оснащення;
- в) соціально-економічні: сучасні технології розвитку особистості; нововведення у правове забезпечення системи освіти; нововведення в економіку освіти [4].

Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що проблема управління розвитком освітнього закладу потребує

* © Дроздова О. М.

ІННОВАЦІЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

різних теоретико-методологічних підходів: процесуального, логіко-інформаційного, рефлексивного, синергетичного, акмеологічного, аксіологічного.

Значною віхою в розвитку управлінської теорії був і залишається процесуальний підхід, сутність якого полягає у визначенні управління процесом, у якому діяльність, що спрямована на досягнення цілей організації, розглядається як сума взаємопов'язаних дій – функцій управління, а кожна з функцій – як комплекс однорідних (елементарних) дій, операцій, процедур.

Логіко-інформаційний підхід широко застосовується в процесі управлінської діяльності керівника, у розумовій, пізнавальній (творчій) діяльності – плануванні, аналізі, дослідженні, підвищенні кваліфікації, самоосвіті, виробленні стратегії, а також у підготовці рішень технічної діяльності, що пов'язана з використанням інформації. В управлінні навчально-освітнім закладом логіко-інформаційний підхід відіграє провідну роль, оскільки ґрунтується на таких принципах: існування знань предмета теорії управління; залучення педагогів до системи управління закладом, необхідність забезпечення їх інформацією для розв'язання проблемних ситуацій, створення умов для висловлення здогадок, гіпотез, прогнозування як відповіді (знання) так і структури (послідовності) висловлення; формування інтелектуального потенціалу педагогічного колективу за рахунок таких функцій пізнавальної та управлінської діяльності, як описування та пояснення, які вимагають обґрунтування зв'язків різного роду: причинно-наслідкових і структурно-функціональних; залежність з'ясування завдань розвитку навчального закладу, як відкритої гуманітарної системи від використання способів наукового пізнання – аналізу, синтезу, узагальнення, дедукції, моделювання, систематизації, класифікації, розумового експерименту.

Підвищення ефективності управління розвитком навчального закладу характеризується рефлексивним підходом. Рефлексія – це процес самопізнання суб'єктом внутрішніх психічних актів і станів. Рефлексивний підхід до управління розвитком навчального закладу досягається завдяки тому, що на кожному етапі розвитку відбувається співвіднесення цілей управління з уже досягнутим, розглядається проміжний результат та його можливий вплив на результат наступного етапу становлення та розвитку закладу.

Синергетичний підхід у теорії менеджменту розглядається як новий спосіб мислення в організації процесів управління школою, пов'язаний з уявленнями про самоорганізацію, саморозвиток педагогічних і управлінських систем, які ґрунтуються на законах синергетики і є спільними для всіх систем. Синергетика допомагає зрозуміти, як діють механізми розвитку системи через зміну управлінських структур та зміну освітнього середовища (гуманізація, психологізація освітніх процесів). Основною якісною характеристикою синергетики є «самоорганізація».

ІННОВАЦІЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

нізація». Зазначимо, що самоорганізація є характерною для будь-яких процесів розвитку. Кажучи про управління школою як освітньою системою високого рівня цілісності, цей процес можна розглянути як забезпечення умов для саморозвитку кожної підсистеми на основі діагностики, моніторингу, удосконалення інноваційної діяльності. Таким чином, сутність синергетичного підходу полягає у виявленні й пізнанні закономірностей, які керують процесами самоорганізації в системах різного походження. Його провідними принципами є: самоконтроль, соціальність, індивідуальність, універсальність, гуманітаризація і гуманізм, самоорганізація та саморозвиток.

Акмеологічний підхід (акме (грец.) означає найвищу ступінь чогось) в управлінні передбачає творче засвоєння й застосування на практиці ідей, які закладені в наукових працях і практичній діяльності педагогів-керівників минулого й сучасності, досягнення у своїй діяльності найвищих результатів. З точки зору акмеології людина виступає як суб'єкт життєдіяльності, здатний до саморозвитку і творчості, самоорганізації особистого життя і професійної діяльності. В основі саморозвитку і самоорганізації лежить потреба у нових досягненнях, спрямованості до успіху та досконалості, активна життєва позиція, позитивне мислення та віра у свої можливості. У зв'язку з цим акмеологічним підходом передбачається забезпечення найвищої результативності в самореалізації суб'єктів управління.

Аксіологічний підхід. Аксіологія як наука про цінності виступає важливою складовою гуманістичної освітньої парадигми. Звідси цілком природним є застосування аксіологічного підходу до управління інноваційним навчальним закладом, адже цінності освіти визначають і цінності організації. Так, у концептуальній моделі гуманістично-зорієнтованого управління цінності визначають стратегію управління інноваційним навчальним закладом.

На підставі викладеного вище, зауважимо, що, формуючи систему управління, потрібно вміти вибрати підхід, адекватний завданням, які розв'язуються, та умовам, що реально забезпечити. Не менш важливим є визначення ідеї, що складатиме основу освітньої діяльності навчального закладу. Педагогічний колектив Херсонської спеціалізованої школи I–III ступенів №57 з поглибленим вивченням іноземних мов Херсонської міської ради сформулював її так: «Успішний заклад. Успішний вчитель. Успішний учень». Тому, залучаючи учня до навчально-пізнавальної діяльності, ми скеровуємо його на пізнання світу і себе в ньому. Але при цьому завжди пам'ятаємо слова Ш. О. Амонашвілі про те, що «силоміць збагачувати духовний світ дитини – все одно, що зловмисно висаджувати райські яблука в отруєний ґрунт» [1, с. 113]. Бо дійсно, світ дитинства є, і він не такий, як світ дорослих. А тому ми повинні вміти жити в ньому разом із нашими вихованцями, а не поспішати тягти їх у доросле життя. І саме пошуки інноваційних технологій, упро-

ІННОВАЦІЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

вадження їх у формування й розвиток життєвої компетентності учня в умовах сучасної освіти стали поштовхом до професійного і творчого зростання вчителя. Стало очевидним, що необхідно раз і назавжди відмовитись від старих авторитарних, репродуктивних методів навчання й виховання, від шаблонних стереотипів.

За останні роки вчителі школи використовують особистісно орієнтований підхід до виховання й розвитку учнів як вияв практичного втілення гуманної педагогіки. Це передбачає зосередженість навчально-виховного процесу на потребах кожної дитини, усебічне вивчення і врахування індивідуальних особливостей вихованців, співпрацю всіх учасників навчально-виховного процесу. Щоб педагогічний вплив на учнів був ефективним, ми, учителі школи, дбаємо про такі умови навчально-виховної взаємодії як: гуманність навчально-виховної взаємодії; цілісність і системність навчально-виховного процесу; особистісну спрямованість навчання й виховання; дієву співпрацю вчителів, які працюють у конкретному класі; взаємну узгодженість вимог школи і батьків до виховання й розвитку дитини.

На розвиток дитини помітно впливає зацікавленість батьків шкільним життям. А тому, працюючи над вирішенням цих завдань, ми будуємо невидимий ланцюжок між родиною і навчальним закладом, який служить на благо всім учасникам навчально-виховного процесу. Це спільна турбота про те, щоб усім було цікаво і затишно в школі, як у рідній домі: спільні вечори, конкурси, спортивні змагання, участь у благодійних акціях, робота батьківського комітету – далеко не весь перелік заходів, що дає змогу творчо зростати вчителю і учню, бути активними в цьому батькам.

Для реалізації зазначених умов необхідно, щоб зміст, методи навчання, ритм уроку, режим дня і тижня, етика спілкування, робота з батьками – усе працювало на дитячі потреби і вікові можливості, сприяло розвитку дитячих здібностей, не шкодило фізичному і психічному здоров'ю.

Навчаючи і виховуючи, учитель залучає учнів до матеріальних і духовних цінностей минулих поколінь. Гуманний педагог, прилучаючи дітей до знань, одночасно передає їм свій характер, постає перед ними як зразок людяності.

Фундаментальність освіти не лише в міцності знань, а й у формуванні ключових компетентностей: здоров'язберезувальних; загальнокультурних; громадянських; підприємницьких; інформаційно-комунікативних; уміння вчитися. Для формування в школярів цих компетентностей учителі школи використовують різні методи, форми та технології навчання. У школі створено особистісно-орієнтовану багаторівневу систему методичної роботи. Самооцінка й аналіз власної діяльності, що лежать в основі цієї моделі, допомагають як учителям, так і керівнику чітко визначити програму подальшого самовдоско-

ІННОВАЦІЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

налення. До змісту методичної роботи школи включені питання, спрямовані на розширення культурного кругозору, світоглядну підготовку вчителів. З метою розвитку вмінь аналітичної, прогностичної, дослідницької діяльності, рефлексії в школі організовано роботу методичних об'єднань, шкіл і творчих груп. А саме працюють методичні об'єднання вчителів іноземної філології, суспільно-гуманітарних наук, природничо-математичних дисциплін, художньо-естетичного циклу та фізичного виховання, початкових класів, класних керівників; школа вищої педагогічної майстерності, школа професійного зростання, школа молодого спеціаліста; творча група з експериментальної діяльності.

Неодмінна умова успішної школи – постійний пошук резервів, нестандартних моделей зростання, визначення нових стратегічних ліній, перспектив, постановка нових, ще більш важливих задач. Результатом системної роботи є участь школярів у міжнародних конкурсах «Левеня», «Кенгуру», «Колосок», всеукраїнських конкурсах «Гринвіч», «Орлякото», «Патріот» та інших. Адміністрація школи твердо переконана, що вчителі, які працюють з обдарованими дітьми, самі повинні бути особами креативними, захопленими своїм предметом, щоб навчальний процес був творчим, цікавим, різнобічним, ініціативним, адже ніщо так не стимулює учня, як приклад улюбленого вчителя. Учителі намагаються створити атмосферу, що надихає учнів, заохочує їх інтереси, розвиває здібності, стимулює творчий потенціал. Кожен педагог – це особистість, і кожен урок – це творчість. Уміння застосовувати інтерактивні та нестандартні форми роботи на уроках учителі демонструють для школи, міста та області. Це аукціони знань, уроки-презентації, інтегровані уроки, практикуми, тематичні дискусії, турніри знавців мови, уроки фізики та астрономії з використанням комп'ютерних технологій, з демонстрацією учнівських презентацій, створення і захист проєктів, уроки-пошуки та дослідження, уроки-диспути, уроки-конференції, уроки-екскурсії та інші.

Ураховуючи викладене вище, головними напрямками управлінської діяльності ми вважаємо:

- підвищення ступеня реальної участі в управлінні педагогічним процесом усіх членів шкільного колективу;
- створення умов, за яких спостерігається зростання особистості педагога, з'являються мотиви до самовизначення, самоактуалізації, самореалізації;
- оптимальне поєднання централізації і децентралізації в управлінні школою. Забезпечення ефективної взаємодії чотирьох рівнів децентралізованої системи управління школою (учнівське самоврядування + методична рада + заступники директора + директор, рада школи, батьківський комітет);
- осмислення кожним суб'єктом шкільного управління соціально-педагогічної і фінансово-економічної ситуації школи;
- управління, адаптоване до можливостей і мотивів

ІННОВАЦІЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

діяльності педагогічного колективу.

Також необхідно розробляти і впроваджувати нові системи контролю та оцінювання знань, засоби навчання, що стимулюють пізнавальну активність, самостійність і позитивну мотивацію навчання. Адже майбутнє школи нового типу значною мірою залежить від інноваційного потенціалу навчального закладу, рівня культури, що передбачає досягнення нової якості навчально-виховного процесу, здійснення кардинальних базових перетворень у змісті, формах і методах навчання й виховання, в управлінні школою, у переведенні її із стану функціонування в режим розвитку.

Сучасна школа має відповідати вимогам часу. Ведучи мову про конкурентоспроможного випускника, учителя школи, треба не забувати про конкурентоспроможність школи як учасника ринкових відносин. Тож школа, як товар на ринку, має знайти свого покупця, а для цього доведеться бути презентабельною, уміти рекламувати себе, свої переваги, особливо коли вона працює за інноваційними технологіями.

Література:

1. Амонашвили Ш. А. Как живете, дети?/ Ш. А. Амонашвили. – М., 1986. – С. 113.
2. Даниленко Л. І. Управління інноваційною діяльністю в загально-освітніх навчальних закладах: Монографія. / Л. І. Даниленко. – К. : Міленіум, 2004. – 358 с.
3. Інноваційний потенціал освіти Полтавської області. Збірник статей. – Полтава : ПОІППО, 2005. – С. 5–6.
4. Проблеми і перспективи становлення 12-річної школи : Наук.-метод. посіб. / зЗа ред. В. Ф. Паламарчук, Л. І. Даниленко. – К. : Логос, 2003. – 78 с.